

Tudós fórum

GONDOLATOK A MAGYAR TUDOMÁNYRÓL AZ EURÓPAI UNIÓS CSATLAKOZÁS ELŐTT (A Magyar Tudomány Napja, 2003. november 3.)

Vizi E. Szilveszter

az MTA elnöke

„... a tudomány hatalom, mely nélkül Európában ma egy nemzet sem élhet, ... de a tudományban haladni csak az tud, ki az igazságot magáért az igazságért és nem mellékérdekből keresi.” – Ezek Eötvös Loránd szavai, amelyek az MTA 51. közgyűlésén, az elnöki beszédben hangzottak el.

Elnök úr, miniszter úr, hölgyeim és uraim, tisztelt tudós társaim!

Az Akadémia elnöki székében ülő egykori elődöm gondolata ma sokkal igazabb, mint elhangzása idején volt. Napjainkban a tudomány jelentőségét még inkább fokozza, hogy a tudomány nemzetközi jellegénél fogva Európában egyértelműen az integrációt szolgálja. Századunk végére a gazdasági élet fejlődése olyan szakaszba lépett, amelyben egyre nagyobb lett az igény az alkotó értelmiség munkájára, az újszerűsége, a kutatásra, a fejlesztésre. A XXI. század Európájában csak az a társadalom lesz sikeres, amely igényli a tudást, fogékony az innovációra és lehetővé teszi, hogy a tudomány a fejlődés meghatározó tényezője legyen. Hálás feladat a magyar tudóstársadalom köztestülete és a százhetvennyolc éves Magyar Tudományos Akadémia elnökeként szólni erről. Hiszen a magyar tu-

domány, a magyar tudósok, a magyar alkotó értelmiség munkája mindig is az egész világ tudományosságának szerves része volt.

Akadémiánk százhetvennyolc éve, megszakítás nélkül, az európai szellem és kultúra fontos közvetítője és terjesztője volt. Ennek jegyében tűzte zászlajára alapításának idején a nemzeti művelődés fölemelését, amelyhez azonban mintát mindenkor az európai kultúra legfontosabb szellemi áramlataiból merített – vagyis „vigyázó szemeit” Európán tartotta. Alapítónk, Széchenyi István gróf önmaga is fáradhatatlan terjesztője volt az európai eszméknek, és sok tekintetben a kor európai színvonalára emelte Magyarországot: vasutat épített, hidat emelt, akadémiát alapított. Számunkra Európáról szólni nem csupán a mai Európa-frázisok gyakorlása, hiszen a tudományos munka legsajátabb jellemzője, *sine qua non*-ja, hogy nemzetközi. Tudósaink közös kutatásokkal, felfedezésekkel, a nemzetközi tudományos közéletben való mindennapi részvétellel kapcsolták Magyarországot a nagyvilághoz – a politikát jóval megelőzve. A mérce a tudományban megkerülhetetlenül nemzetközi, s büszkék lehetünk rá, hogy a magyar tudósok jelentékeny része *számon tartott, megbecsült* tagja

Európa és a nagyvilág magas mércével mérő tudományosságának. Így adtunk számarányunkhoz és gazdasági erőnkhez képest sokkal többet a világnak, és így váltak a magyar tudósok, az itthoniak és a külföldön dolgozók egyaránt, az ország nem hivatalos nagyköveteivé, akik kedvezően alakították a rólunk alkotott képet szerzte a világban. A magyar tudomány a reformkor óta mindig is a nemzeti teljesítmény, a nemzeti hagyomány és kultúra szerves része volt, és döntően meghatározta az ország külföldi megítélését.

Nagy elismerése a magyar tudományos-ságnak, hogy e hét végén, november 8-a és 10-e között a Magyar Tudományos Akadémia rendezi a World Science Forum-ot, a tudomány első világforumát, amelyen világhírű tudósok, multinacionális cégek vezetői, politikusok, ismert közéleti emberek találkoznak és beszélnek meg a tudomány fejlődésének a társadalomra és gazdaságra gyakorolt hatását. A Forum fővédnöke Mádl Ferenc, a Magyar Köztársaság elnöke és Romano Prodi, az Európai Unió elnöke.

Manapság – sokkal inkább, mint valaha a történelemben – minden emberi produktum társadalmi és piaci értékét döntő mértékben a hozzáadott szellemi érték szabja meg. Amíg az ipari forradalom olcsó fizikai munkára építette gazdaságának alapjait, addig az informatikai forradalom az emberi tudás gyors alkalmazását használja fel a gazdaság soha nem látott mértékű fejlesztésére. A XXI. században, a neo-enciklopedizmus korában lezárult az olcsó bérmunkára épülő extenzív fejlődés korszaka.

Az informatika gyors fejlődése, széles körű elterjedése új pályára állította, állítja az emberiség fejlődését, s ez elvezet az úgynevezett tudás alapú társadalomhoz. Ez a fejlődés a mindennapi életben is kézzelfogható, bárhova megyünk, számítógépekkel, elektronikus adatszolgáltatással, az internettel, az e-maillal, vagyis a kialakuló e-társadalom jeleivel találkozunk. Az információs forrada-

lomnak tehát komoly társadalomátalakító szerepe van.

Az *információs forradalom* eredménye, hogy egy-egy nemzet helyét és szerepét a globalizálódott világban az dönti el, hogy milyen mértékben hasznosítja az *információt* és a *tudást* társadalmi és gazdasági *tőkeként*. Ez viszont meghatározza, hogy egy nemzet olcsó fizikai munkaerejével vagy jelentős szellemi tőkével vesz-e részt a nemzetközi munkamegosztásban. A szellemi tőke, a szürkeállomány korunk legfontosabb nyersanyaga. Az egyetlen nyersanyag, amely nem véges. Folyamatosan növelhető és újrateherthető. Oktatással és képzéssel. Ez teszi a közoktatást és a felsőoktatást a nemzet jövője szempontjából a legfontosabb stratégiai kérdéssé. A Nemzeti Alaptantervvel kapcsolatban ezért szólaltak meg akadémikusaink és testületileg a Magyar Tudományos Akadémia kritikus hangon, de a legjobb szándéktól vezérelve.

Az alkotó ember igazi feladata, hogy földi életében elvégezze, ami feladatként rámerített: a világorökséghez értékeket adjon, kövekkel járuljon hozzá annak az útnak az építéséhez, amelyet a kiválasztottak és rátermettek építenek, de amelyen a világ halad majd előre.

De az alkotó embernek az is feladata, és egyben felelőssége, hogy öröködjön a kifejlesztett technológiák etikus felhasználásán. Ennek érdekében kell segíteni a jogalkotókat, hogy megtalálják a gazdasági fejlődésnek a társadalmi igazságosságot nem sértő útját.

De a mai korban a tudomány amellelt, hogy a gazdasági fejlődés meghatározó tényezője, egyben a kultúra és erkölcs egyik utolsó menedéke is – illetve, hitem szerint, éppen a defenzívába szorult kultúra és erkölcs újraépülésének, megerősödésének egyik legfontosabb esélye. Hiszen a tudós ethosza: az igazság keresése, és ez egyben erkölcsi kérdés is. Az igazságot kereső tudós

gondolkodásában, lett legyen a társadalom vagy a természet tudósa, meghatározó jelentőségű az európai zsidó-keresztény hagyomány szellemisége, a jó és a rossz, az értékes és az értéktelen éles elválasztása. A tudományos munka sajátossága, hogy résztvevői, a tudósok figyelembe veszik egymás eredményeit, befogadják és elfogadják mások gondolatait még akkor is, ha ezek részben vagy egészben cáfolják eredeti elgondolásait.

A nemzeti kultúra megőrzése, alkotó továbbvittele ma az európai uniós csatlakozás küszöbén a Magyar Tudományos Akadémia elsőrendű feladata. Akadémiánk alapításának évtizedeiben magát a magyar nyelvet kellett alkalmassá tenni a tudományos okfejtésre. Ma legalább ilyen sorsdöntő nyelvi, tágabban, kommunikációs kihívás előtt állunk: az információs technológia „nyelvét” kell elsajátítanunk, és segítenünk kell a polgárokat abban, hogy tájékozódni tudjanak az internet és a multimédia világában, az információk tömegében. Ehhez a Magyar Tudományos Akadémia, társadalmi szerepvállalásának új formájaként, olyan magyar nyelvű ismeretterjesztő sorozatot kínál: a *Mindeztudás Egyetemét*, amely miatt sokak szerint újra érdemes televíziót nézni. Világhírű tudósok, akadémikusok és vezető professzorok tudományterületük legérdekesebb és legújabb eredményeiről, tartanak előadásokat, széles nyilvánosság előtt, közérthetően és rendkívül nagy érdeklődés mellett. Ez méltán nevezhető a tudás társadalmi mértékű kiterjesztésének.

Nagyszerű székfoglaló előadást tartott Vizi E. Szilveszter, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke Brüsszelben 2003. október 25-én, miután a Belga Királyi Orvostudományi Akadémia tiszteleti tagjává választotta a nemzetközi elismertségű magyar

A különféle politikai áramlatok időnként indokolatlan mértékű széthúzásai közepette a magyar tudományos közéletet nem osztották meg politikai ideológiák. A tudomány művelésének nemzetközisége, ethosza és hagyománya összetart minket, tudósokat. Akadémiánk egykori elnöke, Eötvös Loránd mondta 1902-ben, Bolyai János születésének centenáriumán: „... csak az az igazi tudomány, amely világra szól; s ezért, ha igazi tudósok és – amint kell – jó magyarok akarunk lenni, úgy a tudomány zászlóját olyan magasra kell emelnünk, hogy azt határainkon túl is meglássák, és megadhassák neki az illő tiszteletet”.

Ma sem mondhatunk ennél bölcsebbet és többet. Gondolatainkban és cselekedeteinkben egyidejűleg kell képviselnünk a nemzetit és a nemzetközit, a hagyományt és az újdonságot. Bartók Béla, aki éppen az MTA székházának falai között jegyezte le fonográfhangereinek becses tartalmát, talán a legjobb példa arra, miként lehet egyszerre európai és nemzeti egy tudósi életmű.

Nem véletlen, hogy ma a Magyar Tudomány Napján külön is megemlékezünk a nemrégien elhunyt *Teller Edéről*, és a száz éve született *Neumann Jánosról*. Az Ő életművük is jól példázza Apáthy István híres neuroanatómus, Akadémiánk egykori tagjának gondolatát, miszerint: „Amíg a nemzetek fiaikat teszik nagygyá, addig a kis népeket fiaik teszik nagygyá.”

Ez nekünk, mai magyar tudósoknak is feladatunk, és egyben felelőségünk is.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

kutatót. Vizi E. Szilvesztert az agyi neuronok nem-szinaptikus kölcsönhatásainak területén kifejtett évtizedes, új felfedezéseket hozó kutatásaiért részesítette megkülönböztetett figyelemben a világhírű szervezet.